Journal of Linguistics & Iranian Languages

10(2), Summer 2025

https://doi.org/10.22099/jill.2025.54604.1451

Extended Abstract

Conceptual Mapping of Livestock-Related Vocabulary in the Varaki Dialect: Reconstructing a cognitive-Cultural System

Raha Zareifard [1]
Assistant Professor, Departmentof Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Jahrom University, Jahrom, Iran.
raha.zareifard@jahromu.ac.ir

Zahra Hosseini [2*]
Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Jahrom University, Jahrom, Iran. z.hosseini@jahromu.ac.ir

Review History:
Received: 23 October 2025
Accepted: 21 November 2025

Abstract

This study aims to reconstruct and map the conceptual structure of livestock-related vocabulary in the Varaki dialect—a rural vernacular spoken in the Kazerun region of Iran. Challenging the common perception of livestock terminology as merely technical or economic, this research treats animal husbandry as a central conceptual domain that encompasses the biological, social, cultural, and cognitive dimensions of Varaki speakers' lives. The research data consist of 252 words and expressions collected over a six-month period through interviews with native speakers (mostly illiterate or with little formal education) and subsequently analyzed using a descriptive-analytical method and a cognitive semantics approach. Findings reveal that livestock-related terms in Varaki exhibit a deeply cognitive and cultural organization, shaped by sensory experiences, environmental observations, and indigenous beliefs. These terms are systematically classified into eight conceptual subdomains. Furthermore, the study explores cross-domain mappings, demonstrating how cultural metaphors and metonymies—such as "livestock = wealth (state)," "shepherd = community guardian," or "orphan Goat = dependent child"—enrich and complexify the semantic network of this lexicon. The conclusion underscores that, despite its small speaker population, the Varaki dialect possesses a coherent and unique conceptual system in which every lexical item functions as a node within an intricate cognitive-cultural network. Preserving this dialect entails more than saving words; it means safeguarding an entire conceptual world now at risk of erosion and oblivion due to younger generations' growing detachment from rural life. Thus, documenting and analyzing this conceptual map is essential not only for cognitive semantics but also for anthropology, cultural history, and indigenous studies

Keywords:

Vārki Dialect
Cognitive Semantics
Conceptual Mapping
Livestock Vocabulary

How to cite this article:
zareifard, R. and Hosseini, Z. (2025). Conceptual Mapping of Livestock-Related Vocabulary in the Varaki Dialect: Reconstructing a cognitive-Cultural System. *Journal of Linguistics & Iranian Languages*, *10*(2), 101-125.
https://doi.org/10.22099/jill.2025.54604.1451

* Corresponding Author

Introduction

This study aims to reconstruct and analyze the conceptual map underlying livestock-related vocabulary in the Vārki dialect, a rural vernacular spoken in the Kazerun region of Fars Province, Iran. Unlike conventional lexical studies that treat such terms as isolated technical or economic expressions, this research positions animal husbandry as a Central Conceptual Domain that encapsulates the entire socio-cultural, ecological, and cognitive worldview of Vārki speakers. Historically rooted in agro-pastoral life, the Vārki community has developed a highly experiential semantic network in which livestock terminology is not merely utilitarian but symbolic—encoding identity, values, environmental knowledge, and social organization. The present paper argues that these lexical items function as interconnected nodes within a coherent cognitive-cultural system. Drawing on 252 lexical entries collected through ethnographic fieldwork, we demonstrate how Vārki speakers conceptualize their world through the lens of animal husbandry. This approach aligns with cognitive semantics' emphasis on embodied experience and cultural models, offering insight into how a small speech community structures knowledge through language. The research fills a critical gap in Iranian dialectology by moving beyond lexical inventory toward the reconstruction of underlying conceptual patterns.

Materials & Methods

This research employs a descriptive-analytical methodology grounded in cognitive semantics. Data were collected over a six-month period through semi-structured interviews with ten native Vārki speakers (five men and five women, aged 50–90), selected for their low literacy levels to minimize influence from Standard Persian. The resulting corpus comprises 252 terms related to livestock, covering animals, anatomy, tools, spatial concepts, diseases, dairy/meat products, herding practices, and botanical knowledge of fodder. These entries were transcribed, glossed, and categorized into eight conceptual sub-domains based on functional, experiential, and cultural criteria. The theoretical framework integrates three pillars of cognitive semantics: (1) Lakoff & Johnson's Conceptual Metaphor Theory (1980), which explains how abstract concepts are structured via concrete domains; (2) Fillmore's Frame Semantics (1982), which treats words as activating entire experiential scenarios; and (3) Embodied Cognition, which emphasizes the role of sensory-motor experience in meaning construction. The primary objective is to reconstruct the conceptual map of livestock vocabulary in Vārki, revealing how environmental interaction, cultural beliefs, and embodied experience shape semantic organization.

Results & Discussion

Analysis reveals that livestock vocabulary in Vārki forms an integrated cognitive system organized into eight conceptual sub-domains: (1) animal types, (2) tools and equipment, (3) spatial concepts, (4) diseases and health, (5) dairy and meat products, (6) the shepherd figure, (7) botanical knowledge (fodder), and (8) animal anatomy. Crucially, categorization in each

sub-domain is experience-based rather than scientific. For example, sheep and goats are classified by color (ālus = half-white/half-black), physiology (tīshtar = pre-pubescent), or behavior (shahāz = leader of the flock), reflecting deep observational knowledge.

The data further demonstrates pervasive cross-domain mappings that link animal husbandry to abstract cultural concepts. Notably, LIVESTOCK IS WEALTH is encoded in the term dowlat ("government"), used to mean "flock," equating livestock with economic capital. Similarly, the SHEPHERD IS SOCIAL GUARDIAN mapping positions the herdsman (chīpūn) as a cultural hero: his tools (shīsh-pær = defensive staff) and vocal calls (hashtān, ye-haheha) function as instruments of social order and spatial control. Moreover, MILK IS LIFE/POWER is evident in the high value placed on colostrum (āghūz), viewed as a vitalizing substance that transfers strength from animal to human.

Metaphor and metonymy further enrich semantic depth. Kareh gedi ("orphan kid") metaphorically denotes a dependent child, while kum kardan—a condition in donkeys caused by emotional stress—metonymically extends to describe human anxiety. These mappings confirm that livestock vocabulary operates as a cultural model, structuring not only knowledge of animals but also social, moral, and psychological domains.

From a frame semantics perspective, individual terms activate holistic experiential scenarios. Owshā (an enclosed sheep pen) evokes a frame of protection and boundary maintenance, paralleling social norms of security. Anatomical terms like chel-khūne ("thousand-room house" for the third stomach) are labeled by function rather than biological taxonomy, underscoring an embodied, practical epistemology.

These findings contrast sharply with prior dialectological studies on Iranian livestock lexicons (e.g., in Ganaveh or Kohmareh), which present decontextualized word lists. Our research reveals that Vārki vocabulary is not a relic but a living, structured cognitive system.

Conclusion

This study confirms that livestock-related vocabulary in the Vārki dialect constitutes a coherent, culturally embedded cognitive system rather than a mere lexical inventory. Organized around the central domain of animal husbandry, this system reflects centuries of embodied experience, ecological adaptation, and social values. The eight conceptual sub-domains—and the metaphorical bridges between them—illustrate how Vārki speakers construct meaning through interaction with their pastoral environment. Terms like dowlat (flock = wealth) or chīpūn (shepherd = guardian) reveal deep conceptual mappings that extend livestock semantics into economic, social, and moral realms.

Given the rapid decline of rural lifestyles and intergenerational transmission, this cognitive system is critically endangered. Documenting and analyzing it is thus not merely a linguistic endeavor, but also an urgent act of cultural preservation. The reconstructed conceptual map serves as a valuable resource not only for cognitive linguistics but also for anthropology, cultural history, and ethnobiology. It underscores that even minor dialects can encode sophisticated worldviews. Future research should explore similar conceptual domains in other

Iranian vernaculars to build a comparative cognitive atlas of pastoral lexicons. Ultimately, this study affirms that language—especially in its endangered dialectal forms—functions as a cognitive map of human experience.

References

Amanollahi Bahārvand, E. (1991). *Nomadism in Iran.* Tehran: Agah.

Āmeri, J., & Tabātabā'i, S.H. (2017). Camel-Herding Vocabulary and Terminology in the Tarud Dialect. *Folk Culture and Literature*, N 16, pp 217-242 .

Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh University Press.

Fillmore, C. J. (1985). Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, N 6(2), pp 222–254.

Fillmore, C. J. (1982). Frame semantics. In Linguistic Society of Korea, ed., *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin, pp. 111–138.

Geerarts, D. (2006). *Cognitive Linguistics: Basic Readings.* Mouton De Gruyter.

Grady, J. E. (1997). *Foundations of meaning: Primary metaphors and primary scenes* University of California, Berkeley.

Hājiāni, F., & Jabbāre, A. (2013). Specialized Vocabulary and Terminology of Animal Husbandry in the Kohmareh Nowdān, Jarugh, and Sorkhi Dialects of Fars. *Iranian Languages and Dialects*,N 3, PP 183–199

Haspelmath, M. (2003). The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison. In M. Tomasello (ed). *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*. Vol. 2. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates. PP 211-242.

Khorrami, S. B., & Masihipur, M. (2016). Vocabulary and Terminology Related to Livestock and Animal Husbandry in the Lori Dialect of Landeh County. *Iranian Languages and Dialects*,N 6, PP 167-183.

Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind.* University of Chicago Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980*). Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York*: Basic Books*.

Litosseliti, L. (2017). *Research Methods in Linguistics*. Translated by Maryam Sadat Fayyāzi. Rasht: University of Guilan.

Murphy, G. L. (۲۰۰۲). *The big book of concepts*. MIT Press.

Rezāei, Y. (2016). Vocabulary and Terminology Related to Livestock and Animal Husbandry in the Bavi Lori Dialect. *Iranian Languages and Dialects*,N 6, PP 185–196

Tabātabā'i, H., & Tabātabā'i, H. (2014). Collection and Analysis of Animal Husbandry Vocabulary and Terminology in the Satwe Dialect. *Folk Culture and Literature* ,N 4, PP 159-182.

https://doi.org/10.22099/jill.2025.54604.1451

شاپای الکترونیکی: ۳۵۸۲ – ۲۵۳۸ مقاله علمی پژوهشی

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۲، پیاپی ۱۷ (تابستان ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۱۰۱ - ۱۲۵

نقشهٔ مفهومی واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی: بازسازی یک نظام شناختی–فرهنگی

رها زارعی‌فرد[۱]، زهرا حسینی[۲]

۱- استادیار گروه زبانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران.

۲- استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران.

چکیده

این پژوهش با هدف بازسازی و ترسیم نقشهٔ مفهومی واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی (گویشی روستایی از توابع شهرستان کازرون) انجام شده است. بر خلاف نگاه رایج به واژگان دامداری به عنوان صرفاً اصطلاحات فنی یا اقتصادی، این مطالعه، دامداری را به‌مثابهٔ یک دامنهٔ مفهومی مرکزی[۱] در نظر می‌گیرد که تمام جنبه‌های زیستی، اجتماعی، فرهنگی و شناختی زندگی گویشوران این گویش را دربرمی‌گیرد. داده‌های پژوهش شامل ۲۵۲ واژه و اصطلاح است که طی شش ماه از طریق مصاحبه با گویشوران بومی (کم‌سواد یا بی‌سواد) جمع‌آوری شد و سپس با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد معنی‌شناسی شناختی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که واژگان دامداری در گویش وارکی، ساختاری عمیقاً شناختی و فرهنگی دارند و بر پایهٔ تجربه‌های حسی، مشاهده‌های زیست‌محیطی و باورهای بومی شکل گرفته‌اند. این واژگان در هشت زیردامنهٔ مفهومی طبقه‌بندی می‌شوند. افزون بر آن، پژوهش به ارتباطات بین‌مفهومی[۲] می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه استعاره‌ها و مجازها فرهنگی، مانند «دام = ثروت (دولت)»، «چوپان = نگهبان جامعه» یا «کره گدی = کودک وابسته»، نظام معنایی این واژگان را غنی و پیچیده می‌کنند. نتیجه‌گیری نهایی حاکی از آن است که گویش وارکی، با وجود جمعیت کوچک گویشورانش، دارای یک سیستم مفهومی منسجم و منحصربه‌فرد است که در آن هر واژه، گرهی از یک شبکهٔ شناختی-فرهنگی است. حفظ این گویش، تنها حفظ واژگان نیست، بلکه حفظ یک دنیای مفهومی است که با فاصله‌گرفتن نسل‌های جدید از زندگی روستایی، در معرض فراموشی و اضمحلال قرار دارد؛ بنابراین، ثبت و تحلیل این نقشهٔ مفهومی نه‌تنها برای زبان‌شناسی شناختی، بلکه برای مردم‌شناسی، تاریخ فرهنگی و مطالعات بومی ضروری است.

واژه‌های کلیدی:

گویش وارکی
معنی‌شناسی شناختی
نقشهٔ مفهومی
واژگان دامداری

تاریخچهٔ مقاله:

دریافت: ۱ آبان‌ماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۳۰ آبان‌ماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسندهٔ مسئول: z.hosseini@jahromu.ac.ir

ارجاع به مقاله: زارعی فرد، رها و حسینی، زهرا . (۱۴۰۴). نقشهٔ مفهومی واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی: بازسازی یک نظام شناختی-فرهنگی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*. (۱۰)۲، ۱۰۱-۱۲۵. https://doi.org/10.22099/jill.2025.54604.1451

[1] . Central Conceptual Domain
[2]. Cross-domain Mapping

۱. مقدمه

شهرستان کارزون با پیشنیهٔ تاریخی و فرهنگی خود از شهرهای بسیار مهم محسوب می‌شود. بر اساس تقسیم‌بندی‌های کشوری قبل از اسلام، ایالت پارس به چندین خوره یا ولایت تقسیم می‌شد که ولایت شاپور یکی از خوره‌ها یا ولایت‌های ایران بوده است و کرسی و پایتخت آن شهر شاپور بوده است. لسترنج[1] (۲۸۸:۱۳۷۷) بیان می‌کند: «شهر کازرون از نیمهٔ قرن چهارم که شاپور رو به ویرانی نهاد، مهم‌ترین شهر ولایت شاپور گردید».

روستای وارک جزو دهستان دشت برم از توابع کازرون است. اقلیمی که بر این منطقه حاکم است با توجه به پوشش گیاهی درختان گرمسیری و سردسیری به نسبت جزو اقلیم‌های معتدل است. شغل مردم روستا باغداری، زارعت و دامداری است. دامداری از پیشه‌هایی است که در ایران سابقه‌ای بسیار کهن دارد؛ بنابراین تأثیر عمده‌ای هم در پیشینهٔ فرهنگی این مرز و بوم داشته‌است. بنا به گفتهٔ امان‌اللهی یافته‌های باستان‌شناسی که در ایران انجام یافته این مسئله را روشن می‌کند که انسان در حدود ۹ هزار سال پیش دو گونه نبات یعنی گندم و جو را کاشته و دوگونه جان‌دار یعنی میش و بز را دست‌آموز کرده است. (امان‌اللهی، ۱۳۷۰: ۲۶). در روستای وارک نیز از دیرباز اساس زندگی مردم بر کشاورزی و دامداری بنا شده است؛ بنابراین این دو پیشه بر زندگی قومی و فرهنگی این ناحیه از حیث آداب و رسوم و زبان تأثیرگذار بوده‌است.

زبان، تنها ابزاری برای انتقال پیام نیست؛ بلکه آینه‌ای از ساختارهای شناختی، تجربه‌های زیسته و دنیای مفهومی گویشوران است. در این میان،گویش‌ها به‌ویژه، به‌عنوان زیرساخت‌های زندهٔ فرهنگ عامه، غنی‌ترین منابع برای درک چگونگی سازماندهی مفاهیم در ذهن انسان‌های یک جامعهٔ خاص محسوب می‌شوند.

در این پژوهش، ما دامداری را نه به‌عنوان یک فعالیت اقتصادی ساده، بلکه به‌مثابهٔ یک دامنهٔ مفهومی مرکزی[2] بررسی می‌کنیم که در ذهن گویشوران وارکی، به زیردامنه‌های معنایی متعددی تقسیم شده است: از طبقه‌بندی دقیق انواع دام بر اساس رنگ، رفتار و فیزیولوژی تا ابزارهایی که هر کدام نماد عملکردی خاصی هستند.

بنابراین، هدف این پژوهش، فراتر از فهرست‌کردن واژگان، بازسازی و ترسیم نقشهٔ مفهومی دامداری در ذهن گویشوران وارکی است؛ نقشه‌ای که نه‌تنها برای زبان‌شناسی شناختی ارزشمند است، بلکه برای مردم‌شناسی، تاریخ فرهنگی و مطالعات بومی نیز گنجینه‌ای است که نشان می‌دهد چگونه یک جامعهٔ کوچک، جهان خود را از طریق زبان و واژگانش می‌سازد، حفظ می‌کند و به نسل‌های بعدی منتقل می‌نماید. از این رو سؤالاتی که در این پژوهش در پی پاسخ به آنیم، عبارتند از:

۱. چگونه واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی، بر اساس تجربه‌های حسی، زیست‌محیطی و باورهای بومی، ساختاری شناختی-فرهنگی منسجم و طبقه‌بندی شده را تشکیل می‌دهند؟

۲. چه زیردامنه‌های مفهومی در نظام معنایی دامداری گویش وارکی قابل شناسایی است و چه روابط معنایی متقابلی میان آن‌ها وجود دارد؟

۳. چگونه استعاره‌ها و مجازهای فرهنگی در گویش وارکی، حوزهٔ دامداری را به سایر دامنه‌های مفهومی (اجتماعی، اخلاقی، هویتی) پیوند می‌زنند و یک نقشهٔ مفهومی فراتر از دامداری را بازسازی می‌کنند؟

---

1. G. Le Strange.
2. Conceptual Domain Central

۱-۲. پیشینهٔ پژوهش

دربارهٔ لغات و اصطلاحات مربوط به دامداری تا به حال مقالاتی نگاشته شده است که می‌توان برای نمونه موارد زیر را ذکر کرد: جلال‌پور (۱۳۹۲). به گردآوری واژه‌های ویژهٔ دامداری در گویش گناوه پرداخته است. این پژوهش در قالب داده‌های گویشی و به شیوه‌ای لغت‌نامه‌ای تنظیم شده و هدف آن جلوگیری از فراموشی واژگان محلی است. در این مجموعه، فهرستی از واژگان مرتبط با دامداری گردآوری شده است؛ از جمله اصطلاحات مربوط به چرابردن و آب‌دادن دام، ویژگی‌های اختصاصی حیوانات، واژگان مورد استفاده در زمینهٔ نگهداری، خرید و فروش دام و سایر مفاهیم مرتبط.

حاجیانی و جباره (۱۳۹۲) واژها و اصطلاحات ویژهٔ دامداری در گویش کوهمرهٔ نودان، جروق و سرخی فارس را جمع‌آوری کردند.

این مقاله نیز فهرستی از واژگان حوزهٔ دامداری است؛ البته عنوان مقاله گسترده‌تر از محتواست؛ زیرا روستاهای این مناطق بسیار متعددند و بعضی از آن‌ها از لحاظ گویشی بسیار با یک‌دیگر اختلاف دارند؛ بنابراین همان‌گونه که مؤلفان در این مقاله اشاره کرده‌اند، محتوای مقاله گزارشی مختصر دربارهٔ اصطلاحات دامداری این مناطق است.

خرمی و مسیحی‌پور (۱۳۹۵) واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به دام و دامداری در گویش لری شهرستان لنده را چاپ کردند. این مقاله چکیده و نتیجه‌گیری ندارد و صرفاً فهرستی از واژگان دامداری این گویش است که شامل واژه‌های مربوط به گوسفند، اسب و الاغ، ماکیان، بز، مکان‌های نگهداری، آفات و بیماری و ... است.

رضایی (۱۳۹۵) به گردآوری واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به دام و دامداری در گویش لری باوی پرداخته است. این مقاله هم صرفاً فهرست لغات مربوط به دام و دامداری در گویش لری باوی است.

طباطبایی و طباطبایی (۱۳۹۳) واژگان و اصطلاحات دامداری در گونهٔ زبانی سطوه را گردآوری کردند. نویسندگان این مقاله بیان کرده‌اند واژگان این گونهٔ زبانی تا حد زیادی دست نخورده باقی مانده‌است و گردآوری واژگان این گونهٔ زبانی افزون بر فواید مردم‌شناسانه و زبان‌شناسانه می‌تواند در حل برخی از مشکلات زبانی و معنایی متون کهن فارسی مفید و مؤثر باشد. با این هدف به شیوهٔ لغت‌نامه‌ای به فهرست‌کردن واژگان حوزهٔ دامداری پرداخته‌اند.

عامری و طباطبایی (۱۳۹۶) واژگان و اصطلاحات شترداری در گونهٔ زبانی طرود را جمع‌آوری کردند. مؤلفان در این پژوهش ضمن فهرست‌کردن واژگان و مفاهیم مرتبط با شتر هم‌چون نام‌های شتر بر مبنای سال، نام‌های شتر بر مبنای رنگ، بیماری‌های شتر و... به ترانه‌ها و امثالی که در آن شتر به‌کار رفته است، اشاره کرده‌اند؛ همچنین به ریشه‌شناسی برخی از واژگان پرداخته‌اند و بر آنند که برخی از واژگان گویش طرود غنا و دیرنگی بسیاری دارند و ریشهٔ آن‌ها به تعاملات فرهنگی و آشنایی مردم این دیار با ساکنان دیگر سرزمین‌ها در گذشته برمی‌گردد.

میرزایی و قیطوری (۱۳۸۶) به واژگان و اصطلاحات دامداری در گویش لکی پرداخته‌اند. در این مقاله نیز نویسندگان فهرستی از واژگان مربوط به دام را در گویش لکی ارائه داده‌اند که شامل مواردی چون: واژگان مربوط به چرابردن دام و کوچ دامداران، واژه‌های مربوط به تقسیم شیر و ازشیرگرفتن بزغاله و بره، واژه‌های مربوط به مشک، انواع و اجزای آن، فراورده‌های شیری و سایر مفاهیم وابسته است.

در پژوهش‌های پیشین بیشتر تلاش‌ها محدود به جمع‌آوری و فهرست‌کردن واژه‌های مربوط به دامداری بوده است تا آن را از خطر فراموشی حفظ کنند؛ اما پژوهش حاضر فراتر از یک کار صرفاً لغت‌نامه‌ای است؛ زیرا هرچند در پی ثبت واژگان مربوط به

دامداری در گویش وارکی است؛ اما اهمیت اصلی آن در ترسیم نقشهٔ مفهومی این واژگان نهفته است؛ زیرا ارائه‌دادن نقشهٔ مفهومی واژگان دامداری گویش وارکی این امکان را فراهم می‌آورد تا ساختارهای ذهنی پنهان پشت این واژگان کشف شود و مشخص شود چگونه گویشوران، مفاهیم مرتبط با دامداری را در ذهن خود سازمان‌دهی، دسته‌بندی و با استفاده از استعاره‌ها و قالب‌های معنایی بیان می‌کنند.

دربارهٔ پیشینهٔ نقشهٔ مفهومی نیز می‌توان به آثار زیر اشاره کرد:

لیکاف و جانسون[1] (۱۹۸۰) به‌عنوان پایه‌گذاران نقشه‌برداری مفهومی در زبان‌شناسی شناختی نشان دادند که استعاره‌های مفهومی بر اساس نقشه‌های ثابت مفهومی بین حوزه‌های مختلف (مانند زمان ← فضا) عمل می‌کنند.

گریدی[2] (۱۹۹۷) مفهوم نقشه‌های اولیه[3] را مطرح کرد که بر اساس تجربیات حسی-حرکتی شکل می‌گیرند و نقشه‌های مفهومی پیچیده‌تر را می‌سازند. ایوانز و گرین[4] (۲۰۰۶) نقشه‌های مفهومی را به عنوان هستهٔ تبیین معنا در زبان‌شناسی شناختی معرفی کردند و آن‌ها را در قالب شبکه‌های معنایی، قالب‌ها و فضاهای ذهنی طبقه‌بندی نمودند.

مورفی[5] (۲۰۰۲) نقشه‌های مفهومی را از منظر روانشناسی شناختی و زبان‌شناسی بررسی کرد و نشان داد که چگونه مفاهیم در ذهن بر اساس شباهت‌ها، نقش‌ها و ویژگی‌های مشترک سازماندهی می‌شوند. هسپلمث[6] (۲۰۰۳) در مطالعات رده‌شناسی، نقشه‌های مفهومی را برای تبیین چندمعنایی در زبان‌های مختلف به کار برد؛ مثلاً نقشهٔ مفهومی برای حروف اضافه یا افعال کمکی در زبان‌های گوناگون.

۲. شیوهٔ پژوهش

این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد معنی‌شناسی شناختی انجام شده است. داده‌ها در طول شش ماه به روش میدانی و از طریق مصاحبه با گویشوران بومی جمع‌آوری شد. این گویشوران ۱۰ نفر بودند؛ شامل ۵ زن و ۵ مرد که کم‌سواد یا بی‌سواد بودند تا از ورود تأثیرات زبان فارسی معیار جلوگیری شود. محدودهٔ سنی آنان ۵۰ تا ۹۰ سال بود. با این‌که یکی از نگارندگان با این گویش آشنا بود؛ اما برای ثبت دقیق برخی واژه‌ها نیاز بود که آن کلمات در بافت جمله و با فعل مربوط به آن به کار روند. برای همین پژوهشگر آن کلمات را در قالب جمله به زبان معیار بیان می‌کرد و از مصاحبه شوندگان تقاضا می‌کرد که آن را به گویش وارکی بیان کنند. داده‌های جمع‌آوری شده ابتدا بر اساس زیردامنه‌های مفهومی طبقه‌بندی شدند، سپس آوانگاری و در نهایت در چارچوب نقشهٔ مفهومی تحلیل شدند.

1. G. Lakoff. & M. Johnson
2. J. Grady
3. Primary Metaphors
4. V. Evans. & M. Green
5. G. Murphy
6. M. Haspelmath

۳. چارچوب نظری پژوهش

در این پژوهش، واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی، نه به‌عنوان لغات تخصصی یا فنی، بلکه به‌مثابهٔ گره‌هایی از یک شبکهٔ مفهومی پیچیده و منسجم بررسی می‌شوند که در آن، دام، ابزار، فضا، بیماری، محصول و چوپان در هم‌تنیده‌اند و یک چارچوب شناختی یکپارچه را تشکیل می‌دهند. این چارچوب نظری، با تکیه بر سه نظریهٔ بنیادین معنی‌شناسی شناختی، این نظام را تبیین می‌کند.

۳-۱. نظریهٔ معنی‌شناسی شناختی[1]

از پایه‌گذاران این نظریه می‌توان به جورج لیکاف (۱۹۸۷) اشاره کرد. در این رویکرد، معنا بر پایه تجربهٔ جسمانی[2] و تعامل با محیط شکل می‌گیرد. مفاهیم انتزاعی از طریق نقشه‌برداری مفهومی[3] از حوزه‌های ملموس ساخته می‌شوند و واژگان، بازتابی از ساختارهای شناختی درونی گویشوران هستند.

در گویش وارکی، هر واژهٔ دامداری — از «کُور» (ابزار منع شیرخواری بره) تا «کوم کردن» (بیماری الاغ) — ریشه در تجربهٔ حسی و عملیاتی گویشوران دارد؛ مثلاً: واژهٔ «چل‌خونه» برای هزارلا، نه بر اساس آناتومی علمی، بلکه بر اساس کارکرد هضمی و تجربهٔ لامسه نام‌گذاری شده است. واژهٔ «دولت» برای دام، نشان‌دهندهٔ نقشه‌برداری مفهومی از حوزهٔ اقتصادی به حوزهٔ دامداری است: ثروت ← دام. در مجموع می‌توان گفت واژگان دامداری در گویش وارکی، محصول شناخت جسمانی‌شده[4] هستند که در تعامل مستقیم با طبیعت، حیوانات و ابزار شکل گرفته‌اند.

۳-۲. نظریهٔ قالب معنایی[5]

پایه‌گذار آن چارلز فیلمور[6] (۱۹۸۲) است. در این نظریه؛ هر واژه به یک قالب مفهومی[7] متصل است. قالب شامل شرکت‌کنندگان[8]، نقش‌ها[9]، موقعیت‌ها[10] و روابط معنایی است. درک واژه، مستلزم فعال‌سازی کل قالب معنایی مرتبط با آن است. واژگان دامداری در گویش وارکی، هر کدام به یک قالب فرهنگی-شناختی خاص متصل هستند:

چوپان«نظم، عدالت، ممانعت»، اوشا قالب «حفاظت و امنیت»، گوسفند «محفوظ»، حصار «مرز».

هر واژه در گویش وارکی، گرهی از یک قالب فرهنگی است که درک آن، مستلزم فعال‌سازی کل شبکهٔ مفاهیم مرتبط با آن قالب است. این قالب‌ها، واحد تحلیل اصلی در بازسازی نقشهٔ مفهومی هستند.

---

1. Cognitive Linguistics
2. Experience Embodied
3. Conceptual Mapping
4. Embodied Cognition
5. Frame Semantics
6. Charles Fillmore
7. Conceptual Frame
8. Participants
9. Roles
10. Scenes

۳-۳. نظریهٔ استعاره و مجاز مفهومی[1]

پایه‌گذاران آن لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) هستند. استعارهٔ مفهومی نقشه‌برداری نظام‌مند از یک حوزهٔ مبدأ (معمولاً ملموس) به حوزهٔ هدف (معمولاً انتزاعی) است. مثال «وقت را تلف کرد»[2] مجاز مفهومی به معنی استفاده از یک مفهوم برای نمایندگی از مفهوم دیگر در یک قالب مشترک است برای مثال: «سفیدپوش» به جای «پزشک».

۳-۴. انگارهٔ نظری پیشنهادی: دامداری به‌مثابهٔ یک دامنهٔ مفهومی مرکزی[3]

به گفتهٔ گیرارتز[4] (۲۰۰۶:۲) زبانشناسی شناختی را باید به مثابهٔ مجمع‌الجزایری در نظر گرفت که شامل چندین جزیرهٔ کوچک است. این جزایر کوچک نظریات مختلفی هستند که همگی به نوعی به هم مرتبطند؛ بنابراین برای بازنمود بهتر ابعاد شناختی واژگان حوزهٔ دامداری نگارندگان تصمیم گرفتند از سه ضلعی‌سازی نظری (لیتوسلیتی، [5]۱۳۹۶: ۵۴) استفاده کنند و سه جزیرهٔ کوچک را با هم تلفیق نمایند. انگارهٔ زیر نتیجهٔ این تلفیق است:

هستهٔ مرکزی: دامداری (به‌مثابهٔ یک چارچوب شناختی-فرهنگی)

↓

هشت شعاع مفهومی: زیردامنه‌های مفهومی.

↓

گره‌های معنایی: واژگان خاص هر زیردامنه (هر کدام متصل به یک قالب معنایی)

↓

پل‌های معنایی: استعاره‌ها و مجازهای فرهنگی بین زیردامنه‌ها.

چارچوب نظری این پژوهش نشان می‌دهد که واژگان دامداری در گویش وارکی، صرفاً نام اشیاء یا جانوران نیستند، بلکه نمادهایی شناختی-فرهنگی هستند که در چارچوب قالب‌های معنایی خاصی معنا می‌یابند، از طریق تجربهٔ جسمانی و مشاهدهٔ محیطی شکل گرفته‌اند و با استفاده از استعاره و مجاز، به مفاهیم انتزاعی فرهنگی (ثروت، نظم، قدرت، وفاداری) متصل می‌شوند.

با تلفیق سه نظریهٔ فوق، می‌توان دامداری در گویش وارکی را به‌عنوان یک دامنهٔ مفهومی مرکزی[6] تعریف کرد که خود به هشت زیردامنهٔ مفهومی تقسیم می‌شود (انواع دام، ابزارها، فضاها، بیماری‌ها، فرآورده‌ها، چوپان، خوراک دام، اعضای بدن). هر زیردامنه، متشکل از قالب‌های معنایی خاص است. بین زیردامنه‌ها، ارتباطات استعاری و مجازی وجود دارد که نظام را یکپارچه می‌کند.کل نظام، بر پایهٔ تجربهٔ جسمانی و فرهنگ بومی ساخته شده و بازتابی از شناخت گویشوران نسبت به جهان است.

---

1. Conceptual Metaphor & Metonymy Theory
2. TIME IS MONEY.
1. Central Conceptual Domain
4. D. Geerarts
5. L. Litosseliti
4. Central Conceptual Domain

این چارچوب، نه‌تنها ابزاری برای تحلیل زبانی، بلکه کلیدی برای درک جهان‌بینی بومی گویشوران وارکی است؛ جهان‌بینی‌ای که در آن، «دام = ثروت»، «چوپان = قهرمان فرهنگی»، و «شیر گوسفند و بز = زندگی و قدرت» است. در تحلیل داده‌ها از از این چارچوب نظری استفاده خواهدشد.

۴. واژگان و اصطلاحات دامداری در گویش وارکی

در این پژوهش (۲۵۲) داده دربارهٔ واژه‌ها و اصطلاحات دامداری گردآوری شد که عبارتند از: (۷۶) واژه دربارهٔ گوسفند و بز است که اغلب ویژگی‌های ظاهری و رفتاری آنان را دربرمی‌گیرد. (۱۳) واژه و اصطلاح مربوط به دام گاو است. (۱۳) داده هم به الاغ مربوط می‌شود که بیشتر ویژگی‌های ظاهری و رفتاری آن را شامل می‌شود. (۳۷) واژه و اصطلاح هم به مرغ و خروس اختصاص یافته که انواع، ویژگی‌های ظاهری، رفتاری و اصواتی را که ویژهٔ این دام است، دربرمی‌گیرد. (۹) مورد از داده‌ها هم به واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به سگ اختصاص دارد. (۳۱) داده هم به اعضای بدن دام مربوط می‌شود. (۵) مورد از دادها هم واژه‌های مربوط به چوپان است. (۳۰) مورد به خوراک دام می‌پردازد. (۱۶) مورد از داده‌ها، فراورده‌های خوراکی دام را دربرمی‌گیرد. (۲۸) مورد به ابزار دامداری مربوط می‌شود. (۴) مورد هم مکان‌های دامداری را دربرمی‌گیرد. (جداول این داده‌ها در پیوست مقاله است.)

۵. تحلیل داده‌ها

نقشهٔ مفهومی دامداری در گویش وارکی بر اساس لیکاف (۱۹۸۷) و فیلمور (۱۹۸۲) به صورت زیر نمایش داده می‌شود.

۵-۱. هستهٔ مرکزی نقشه: دامداری[1]

این مفهوم، نه فقط یک شغل، بلکه یک سیستم فرهنگی-اقتصادی-شناختی است که تمام جنبه‌های زندگی اجتماعی، زبانی و حتی روحی گویشوران وارکی را دربرمی‌گیرد. دامداری در این گویش، یک دامنهٔ مفهومی[2] است که خود به زیردامنه‌های متعددی تقسیم می‌شود.

1. Ranchery / Animal Husbandry
2. Conceptual Domain

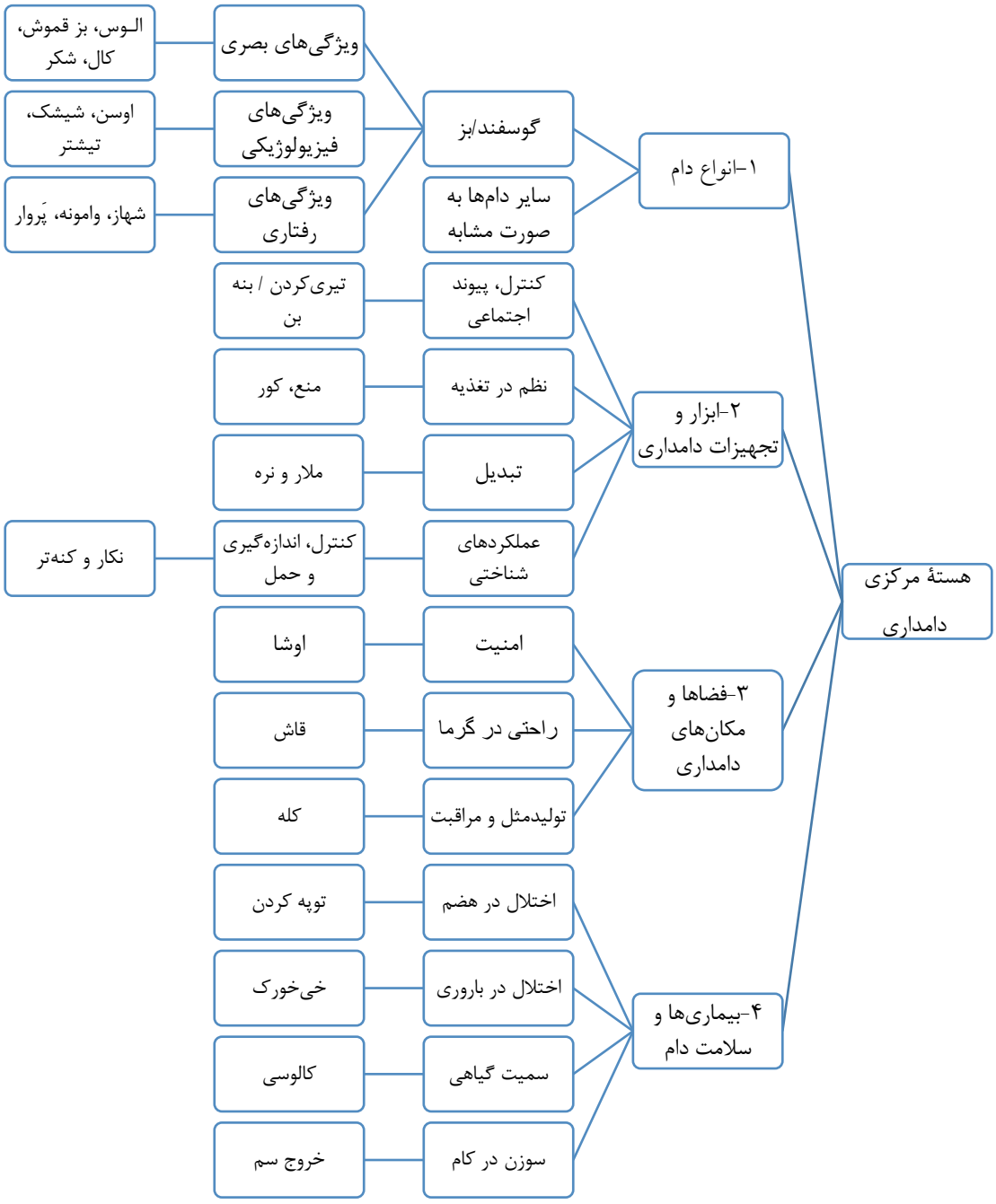
هستهٔ مرکزی دامداری
۱-انواع دام
گوسفند/بز
سایر دام‌ها به صورت مشابه
ویژگی‌های بصری
ویژگی‌های فیزیولوژیکی
ویژگی‌های رفتاری
الوس، بز قموش، کال، شکر
اوسن، شیشک، تیشتر
شهاز، وامونه، پَروار
۲-ابزار و تجهیزات دامداری
کنترل، پیوند اجتماعی
نظم در تغذیه
تبدیل
عملکردهای شناختی
تیری‌کردن / بنه بن
منع، کور
ملار و نره
کنترل، اندازه‌گیری و حمل
نکار و کنه‌تر
۳-فضاها و مکان‌های دامداری
امنیت
راحتی در گرما
تولیدمثل و مراقبت
اوشا
قاش
کله
۴-بیماری‌ها و سلامت دام
اختلال در هضم
اختلال در باروری
سمیت گیاهی
سوزن در کام
توپه کردن
خی‌خورک
کالوسی
خروج سم

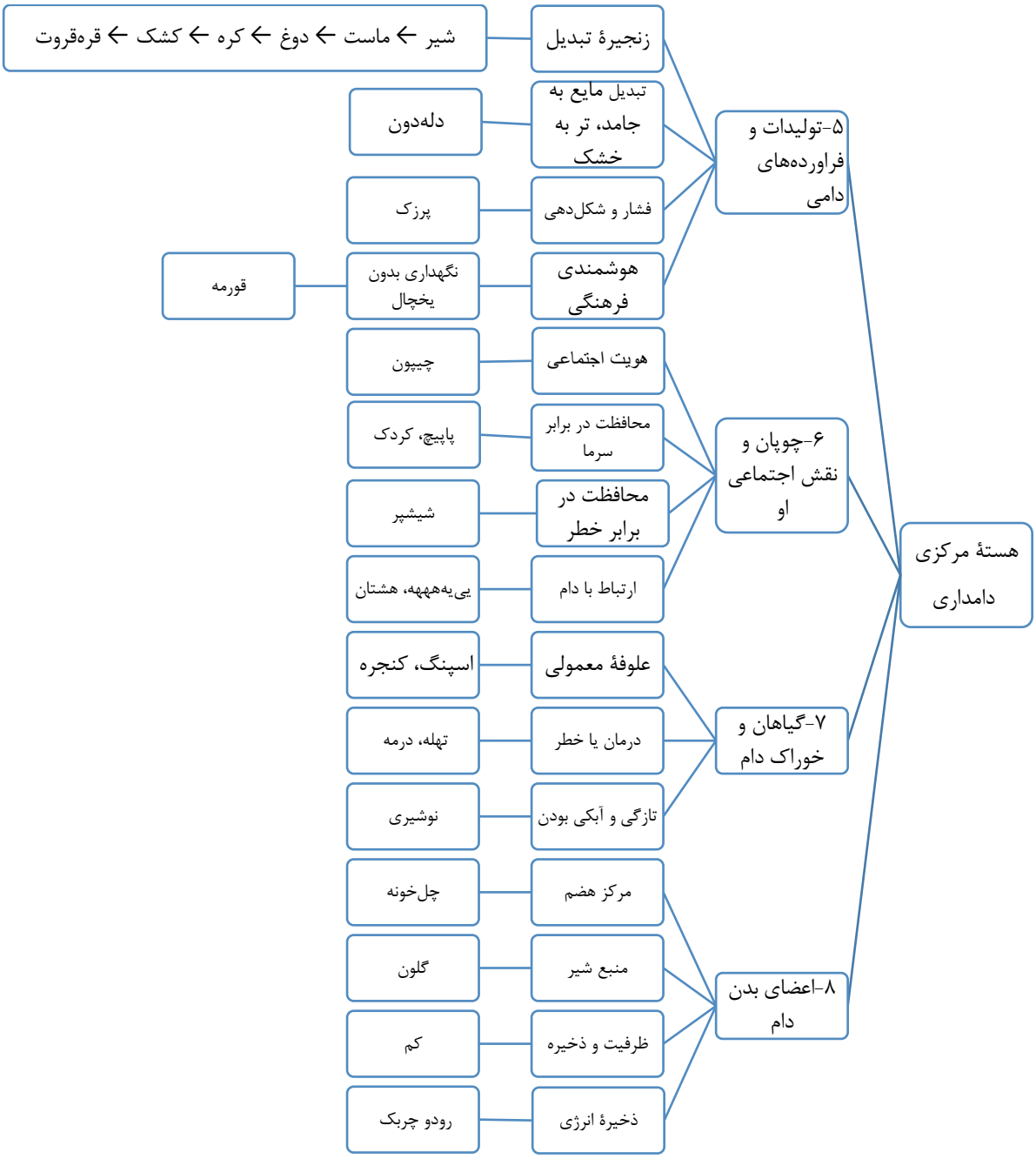

۱. نمودار نقشهٔ مفهومی واژگان حوزهٔ دامداری گویش وارکی

۵-۲. شاخه‌های اصلی نقشه مفهومی (زیردامنه‌های دامداری)[1]

۵-۲-۱. انواع دام‌ها

هر دام یک هستهٔ مفهومی مستقل دارد که با ویژگی‌های ظاهری، رفتاری و کاربردی مشخص می‌شود.

مثال: گوسفند/بز:

- ویژگی‌های بصری: الـوس (نیمه‌سفید-نیمه‌مشکی)، بز قموش (شیطون)، کال (مشکی)، شکر (سفید).
- ویژگی‌های فیزیولوژیکی: اوسن (آبستن)، شیشک (آمادهٔ زایش)، تیشتر (نابالغ).
- رفتاری: شهاز (پیشرو)، وامونه (عقب‌مانده)، پَرَوار (گم‌شده)

این طبقه‌بندی نشان‌دهندهٔ شناخت دقیق و تجربه‌محور گویشوران از جانوران است. هر واژه یک "پرتو مفهومی»[2] از دانش بومی را منعکس می‌کند.

۵-۲-۲. ابزار و تجهیزات دامداری:[3]

ابزارها نه اشیای بی‌جان، بلکه همراه کمکی چوپان و تابع نیازهای شناختی-فرهنگی هستند.

مثال:

تیری کردن / بنه بن: نماد «کنترل» و «پیوند اجتماعی» بین دام‌ها.

کُور (چوب دهانی بره و بزغاله): نماد «منع» و «نظم» در تغذیه.

ملار و نره: نماد «تبدیل» (شیر ← کره ← دوغ).

هر ابزار یک عملکرد شناختی دارد: کنترل، تبدیل، اندازه‌گیری (نکار)، حمل (کنه‌تر).

۵-۲-۳. فضاها و مکان‌های دامداری[4]

فضاها در این گویش، مفهوم‌محور و کارکردگرا هستند، نه صرفاً جغرافیایی.

مثال:

اوشا: فضای «حفاظت‌شده» برای گوسفند و بز← مفهوم «امنیت»

قاش: فضای «شب‌تابستانی» ← مفهوم «راحتی در گرما»

کله: لانه مرغ ← مفهوم «تولید مثل و مراقبت»

این فضاها نشان‌دهندهٔ طبقه‌بندی شناختی از محیط بر اساس نیازهای دام و انسان هستند.

۵-۲-۴. بیماری‌ها و سلامت دام[5]

بیماری‌ها به‌عنوان تهدیدهای مفهومی به سیستم دامداری نگریسته می‌شوند و هرکدام یک برچسب مفهومی دارند:

مثال:

[1]. Conceptual Sub-domain: Types of Livestock.
[2]. Conceptual Ray
[3].Conceptual Sub-domain: Tools & Equipment
[4]. Conceptual Sub-domain: Spatial Concepts
[5]. Conceptual Sub-domain: Health & Disease

توپه کردن: نفخ شکم ← مفهوم «اختلال در هضم»

خی‌خورک: ناتوانی در تخم‌گذاری ← مفهوم «اختلال در باروری»

کالوسی: ریزش مو ← مفهوم «سمیت گیاهی»

درمان‌ها نیز شناختی-نمادین هستند: نمک روی زایده (ضد عفونی‌کننده)، سوزن در کام (خروج سم)

۵-۲-۵. تولیدات و فرآورده‌های دامی[1]

این بخش نشان‌دهندهٔ فرآیند تبدیل مفهومی است:

شیر ← ماست ← دوغ ← کره ← کشک ← قره‌قروت.

هر مرحله یک عمل شناختی است:

دله‌دون: کل فرآیند ← مفهوم «تبدیل مایع به جامد، تر به خشک»

پرزک: کشک دست‌ساز ← مفهوم «فشار و شکل‌دهی»

قورمه: گوشت در پوست ← مفهوم «نگه‌داری بدون یخچال = هوشمندی فرهنگی»

این زنجیره، یک نقشهٔ مفهومی تبدیل و حفظ است.

۵-۲-۶. چوپان و نقش اجتماعی او[2]

چوپان در این سیستم، مرکز کنترل شناختی است:

چیپون: چوپان ← هویت اجتماعی

پاپیچ و کردک: لباس ← مفهوم «محافظت در برابر سرما»

شیش‌پر: ابزار دفاعی ← مفهوم «محافظت در برابر خطر»

هشتان، یی‌یه‌هههه: صداها ← مفهوم «ارتباط با دام»

چوپان در این نقشه، واسطه بین انسان، طبیعت و فرهنگ است.

۵-۲-۷. گیاهان و خوراک دام[3]

گیاهان نه «علوفه»، بلکه نمادهای شناختیِ تغذیه و سلامت هستند:

مثال:

اسپنگ، کنجره: علوفه معمولی

تهله، درمه: گیاهان تلخ ← مفهوم «درمان یا خطر»

نوشیری: کاهووار ← مفهوم «تازگی و آبکی بودن»

این دسته‌بندی نشان‌دهندهٔ دانش گیاه‌شناسی بومی و طبقه‌بندی شناختی گیاهان بر اساس طعم، بافت و اثر فیزیولوژیکی است.

[1].Conceptual Sub-domain: Dairy & Meat Products
[2].Conceptual Sub-domain: The Shepherd as Cultural Hero
[3].Conceptual Sub-domain: Botanical Knowledge

۵-۲-۸. اعضای بدن دام[1]

اعضا به‌صورت کارکردی و تجربی نام‌گذاری شده‌اند، نه علمی:

مثال:

چل‌خونه: هزارلا ← مفهوم «مرکز هضم»

گلون: پستان ← مفهوم «منبع شیر»

کم: شکم ← مفهوم «ظرفیت و ذخیره»

رودو چربک: روده چرب ← مفهوم «ذخیره انرژی»

این واژگان نشان‌دهندهٔ تجربه‌محوری و کاربردی بودن دانش بومی هستند.

۵-۳. ارتباطات بین‌مفهمومی[2]

استعاره‌ها و مجازها بر اساس لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) به صورت زیر بازنمود می‌گردد:

الف) استعاره‌های مفهومی

شیر = زندگی/قدرت[3]. «آغوز»/«زک» (شیر اولیه) = قدرت‌بخش ← انتقال مفهوم حیات از حیوان به انسان.

دام = ثروت[4]: «دولت» به معنی دام ← ثروت مادی در قالب دام

چوپان = نگهبان جامعه[5]: کنترل گله = حفظ نظم اجتماعی← صداهای «هشتان» و «یی‌یه‌هههه» = ابزارهای نظم‌بخش فرهنگی

بیماری دام = نحسی: درمان با نمک و سوزن = پاک‌سازی شناختی.

ب) مجازهای فرهنگی

کره گدی ← کودک وابسته (انتقال مفهوم از حیوان به انسان)

خی خل برده ← مرغی که تخم را جای دیگر می‌گذارد ← مفهوم «بی‌وفایی» در فرهنگ عامه.

کنترل‌کننده برای کنترل‌شونده[6]. «خر بن» (سرگروه الاغ‌ها) ← نمایندهٔ کل گلهٔ الاغ.

اثر برای علت[7]. ← کوم کردن (افت اشتها) ← نماد «فشار درونی» ← درمان با سوزن = «رهاسازی فشار».

مکان برای کارکرد[8]← «قاش» (فضای شب‌تابستانی) ← نماد راحتی در گرما.

استعاره‌ها و مجازهای فرهنگی در گویش وارکی، پل‌های معنایی بین حوزه‌های مختلف (دامداری ← اقتصاد، اجتماع، روانشناسی) هستند که به غنای و پیچیدگی نقشهٔ مفهومی می‌افزایند.

---

[4].Conceptual Sub-domain: Anatomy
[2]. Cross-domain Mappings
[2].MILK IS LIFE/POWE
[4] . LIVESTOCK IS WEALTH .
[5] . SHEPHERD IS SOCIAL GUARDIAN.
[6] . CONTROLLER FOR CONTROLLED.
[7] . EFFECT FOR CAUSE.
[8] . PLACE FOR FUNCTION.

همان‌طور که ملاحظه گردید این پژوهش یک نقشهٔ مفهومی غنی و لایه‌لایه از نظام دامداری در گویش وارکی ارائه می‌دهد که در آن هر واژه، یک گره مفهومی است. هر اصطلاح، یک رابطهٔ شناختی بین انسان، حیوان، طبیعت و فرهنگ را نشان می‌دهد. ساختار واژگان، بازتابی از ساختار ذهنی و تجربه‌های زیستهٔ گویشوران است. دامداری یک "قالب شناختی»[1] که در آن مفاهیم مختلف (فضا، زمان، سلامت، ابزار، محصول) به‌صورت نظام‌مند به هم پیوند خورده‌اند.

۶. نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بازسازی نقشهٔ مفهومی واژگان حوزهٔ دامداری در گویش وارکی انجام شد و نشان داد که دامداری در این گویش، صرفاً یک فعالیت اقتصادی یا شغلی نیست، بلکه یک نظام شناختی-فرهنگی منسجم و پیچیده است که تمام جنبه‌های زندگی اجتماعی، اقتصادی، محیطی و حتی روحی گویشوران را دربرمی‌گیرد. واژگان دامداری در این گویش، نه به‌صورت جزیره‌های معنایی، بلکه به‌عنوان گره‌هایی از یک شبکهٔ مفهومی پویا عمل می‌کنند که در آن، هر واژه بازتابی از تجربه‌های حسی، مشاهدات زیست‌محیطی، باورهای بومی و دانش عملیاتی گویشوران است.

یافته‌های پژوهش نشان داد که این نظام مفهومی حول هستهٔ مرکزی «دامداری» سازماندهی شده و به هشت زیردامنهٔ مفهومی انواع دام، ابزارها، فضاها، بیماری‌ها و درمان‌ها، فرآورده‌ها، چوپان (به‌مثابهٔ قهرمان فرهنگی و واسطهٔ بین انسان، طبیعت و جامعه)، خوراک دام (طبقه‌بندی گیاهان بر اساس طعم، بافت و اثر فیزیولوژیکی) و اعضای بدن دام (نام‌گذاری کارکردی و تجربه‌محور، مانند «چل‌خونه» برای هزارلا) تقسیم می‌شود.

نکتهٔ کلیدی این است که هیچ واژه‌ای در این نظام، معنای مستقل یا لغوی ندارد. هر واژه تنها در تعامل با واژگان دیگر و در چارچوب روابط مفهومی خود معنا پیدا می‌کند. به‌عنوان مثال، واژهٔ «دولت» در این گویش به معنای «دام» است و نشان‌دهندهٔ اینکه ثروت مادی در این جامعهٔ روستایی، نه در قالب پول یا زمین، بلکه در قالب دام تعریف می‌شود. یا واژهٔ «کوم کردن» که ابتدا به بیماری الاغ اشاره دارد، اما در انتقال مفهومی به انسان، به معنای «با خستگی و ناراحتی نشسته» می‌رسد؛ نمونه‌ای از مجاز شناختی است که مرز بین حیوان و انسان را در مفاهیم ذهنی محو می‌کند. همچنین، ارتباطات بین‌مفهومی[2] نشان داد که چگونه مفاهیم انتزاعی مانند «نظم اجتماعی»، «ثروت»، «وفاداری» و «قدرت» از طریق تجربهٔ ملموس دامداری ساخته و منتقل می‌شوند. چوپان در این نظام، نه یک کارگر، بلکه قهرمان فرهنگی است که با صداهای خاص خود («هشتان»، «یی‌یه‌هههه») و ابزارهای نمادین («شیش‌پر»، «نکار» «کور») نظم را در جامعهٔ دامی-انسانی برقرار می‌کند؛ نظمی که بازتابی از نظم اجتماعی بزرگ‌تر است؛ بنابر این به هر سه پرسش تحقیق به طور کامل پاسخ داده شد.

نتیجهٔ نهایی این پژوهش این است که گویش وارکی، با وجود جمعیت کم گویشوران و موقعیت حاشیه‌ای جغرافیایی، دارای یک نظام شناختی غنی، منسجم و منحصربه‌فرد است که در هیچ فرهنگ یا زبان دیگری جایگزین نمی‌شود. این نظام، محصول قرن‌ها تجربهٔ زیسته، مشاهدهٔ دقیق طبیعت و تعامل عمیق با حیوانات و محیط است؛ اما امروز، با فاصله‌گرفتن نسل‌های جدید از زندگی روستایی و جایگزینی زبان فارسی معیار، این نظام شناختی در معرض خطر فراموشی و اضمحلال قرار دارد.

---

1. Cognitive Frame
2. Cross-domain Mappings

بنابراین، ثبت و تحلیل این نقشهٔ مفهومی تنها یک پروژهٔ زبان‌شناختی نیست، بلکه یک ضرورت فرهنگی، انسان‌شناسی و تاریخی است. حفظ گویش وارکی به معنای حفظ واژگان آن نیست؛ بلکه به معنای حفظ یک دنیای مفهومی است؛ دنیایی که در آن، دام = ثروت، چوپان = نگهبان جامعه، شیر گوسفند و بز = زندگی و قدرت، اوشا= حفاظت و قاش= راحتی در گرما است. این پژوهش نشان می‌دهد که حتی کوچک‌ترین گویش‌های روستایی نیز می‌توانند حامل دانش‌های بومی عمیق، ساختارهای شناختی پیچیده و فلسفه‌های زندگی منحصربه‌فرد باشند که نه‌تنها برای معنی‌شناسی شناختی، بلکه برای مردم‌شناسی، تاریخ فرهنگی و مطالعات بومی ارزشمندند.

منابع

امان‌اللهی بهاروند، ا. (۱۳۷۰). *کوچ‌نشینی در ایران*. تهران: آگاه.

حاجیانی، فرخ؛ جباره، عظیم (۱۳۹۲). واژه‌ها و اصطلاحات ویژهٔ دامداری در گویش کوهمرهٔ نودان، جروق و سرخی فارس. *زبانها و گویش‌های ایرانی*. شماره ۳. صص ۱۸۳-۱۹۹.

خرمی سیدباقر؛ مسیحی‌پور، مرضیه (۱۳۹۵). واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به دام و دامداری در گویش لری شهرستان لنده. *زبانها و گویش‌های ایرانی*. شماره ۶ . صص ۱۶۷ – ۱۸۳.

رضایی، یاسمن (۱۳۹۵). واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به دام و دامداری در گویش لری باوی. *زبانها و گویشهای ایرانی*. شماره ۶ . صص ۱۸۵ -۱۹۶.

طباطبایی، حسین؛ طباطبایی، حسن (۱۳۹۳). گردآوری و بررسی واژگان و اصطلاحات دامداری در گونهٔ زبانی سطوه، *فرهنگ و ادبیات عامه*. شماره ۴. صص۱۵۹-۱۸۲.

عامری، جواد؛ طباطبایی، سیدحسین (۱۳۹۶). واژگان و اصطلاحات شترداری در گونهٔ زبانی طرود. *فرهنگ و ادبیات عامه*، شماره ۱۶. صص ۲۱۷ - ۲۴۲.

لیتوسلیتی، ل (۱۳۹۶). *روش‌های تحقیق در زبانشناسی*. ترجمه مریم سادات فیاضی. رشت: دانشگاه گیلان.

Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh University Press.

Fillmore, C. J. (1982). Frame semantics. In Linguistic Society of Korea, ed., *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin, pp. 111–138.

Fillmore, C. J. (1985). Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, N 6(2), pp 222–254.

Grady, J. E. (1997). *Foundations of meaning: Primary metaphors and primary scenes* University of California, Berkeley.

Geerarts, D. (2006). *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Mouton De Gruyter.

Haspelmath, M. (2003). The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison. In M. Tomasello (ed). *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure*. Vol. 2. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates. PP 211-242.

Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind.* University of Chicago Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980*). Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York*: Basic Books*.

Murphy, G. L. (۲۰۰۲). *The big book of concepts*. MIT Press.

پیوست‌ها

جدول(۱)

لغات و اصطلاحات مربوط به گوسفند و بز

شماره	واژه یا اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	الوس	/ælu:s/	بزی که نیمی از بدنش سفید و نیمی سیاه است.
۲	اوسن	/əʊsæn/	آبستن.
۳	برِی پس‌کیی	/bæreɪ. Pæs.kæji:/	این اصطلاح برای گوسفندانی به کار می‌رود که به دلایلی از آغل بیرون نمی‌روند و همان‌جا تغذیه می‌کنند.
۴	تال	/ tɑ:l/	بزی است که موهای خاکستری دارد.
۵	چنگک	/ ʧengæk/	بزی که شاخ‌های تیزی دارد.
۶	ریشی	/ri:ʃi:/	بزی که زیر چانهٔ خود موهای بلندی دارد.
۷	قموش	/ qæmu:ʃ/	بزی که بسیار اهل شیطنت و بازی باشد.
۸	کله	/ kælæ/	بزی که گوش آن ناقص است.
۹	کمر	/ kæmær/	بزی که خطی سفید در کمر دارد.
۱۰	گله	/ golæ/	بزی است که دارای دو زایدهٔ گوشتی در زیر گلویش است.
۱۱	هل	/ hol/	بز بی‌شاخ.
۱۲	بل‌چال	/ bal. ʧāl /	بزی که دارای گوش‌های بزرگ است و پیشانی‌اش به اندازهٔ دایره‌ای سفید است.
۱۲	بلوزه	/bælowzæ/	بزی که گوش‌های سفید و بلند دارد.
۱۳	بنه‌بن	/bænæ. bæn/	این اصطلاح برای موقعی است که چند گوسفند یا بز را به یک دیگر می‌بندند و همهٔ آنان را با یک بند به جایی وصل می‌کنند تا پراکنده نشوند. برای این کار ریسمانی را حلقه‌حلقه می‌کنند و به گردن هریک از گوسفند یا بز حلقه‌ای می‌اندازند.
۱۴	بورکه کردی	/bu:rekæ.kerdi:/	حیوانی که از گرسنگی بی‌رمق می‌شود.
۱۵	پَرَوار	/pærævɑ:r/	به دامی (گوسفند و بز) می‌گویند که در هنگام چرا گم شوند.
۱۶	پیرون زیدی	/peɪru:n. zeɪdi:/	اصطلاحی است که هنگامی که دزدی دامی را می‌ربود، به کار می‌بردند؛ به این معنی که رد پای دام و دزد را می‌گرفتند تا جایی که رد پا تمام می‌شد. گاهی به این طریق دزد را پیدا می‌کردند.
۱۷	تاک/تار	/tɑ:k/ tɑ:r/	به گوسفند و بزی می‌گویند که از بقیهٔ گوسفندان در هنگام چرا جدا می‌افتد.
۱۸	تَپَل	tæpæl//	گوسفند چاق.
۱۹	تریشه	/teri:ʃæ/	رشتهٔ باریک گوشت.
۲۰	تگه	/tægæ/	بز نر یک سال به بالا.
۲۱	تیری	/ti:ri:/	تیری کردن به این شکل است که از یک ریسمان حلقه‌های متعددی درست می‌کنند و هر حلقه‌ای را به گردن یک گوسفند یا بز می‌اندازند و سپس سر ریسمان را به جایی می‌بندند تا به این ترتیب از پراکنده شدن دام جلوگیری کنند. «تیری کردن» معادل «بنه بن» است.
۲۲	تیشتر	/ti:ʃtær/	بزی که به مرحلهٔ زایش نرسیده‌است.
۲۳	جملوزا	dʒomolu:.zɑ://	گوسفند و بزی که دوقولو می‌زاید.
۲۴	چال	/ʧɑ:l/	بز و گوسفندی که جلو پیشانیش مقداری سفید باشد.
۲۵	چپش	/ʧæpeʃ/	بز نر بالغ.
۲۶	چغل	/ʧeɣel/	بز نر جوانی که از چپش کوچک‌تر است.

شماره	واژه یا اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۲۷	حیون	/haju:n/	گوسفند و بز.
۲۸	دختن	/doxtan/	دوشیدن.
۲۹	دو گره	/do.goræ/	دامی (گوسفند و بزی) که دو نوبت به چرا برده می‌شوند. در فصل بهار به دلیل زیادبودن شیر گوسفند و بز، آنان را هنگام ظهر از چرا بازمی‌گردانند تا شیر آن‌ها دوشیده شود و دوباره هنگام عصر به چرا می‌برند.
۳۰	دولت	/dəʊlæt/	دام. به دلیل منافعی که دامداری دارد، مجازاً دولت (=ثروت) به معنی دام هم در این گویش به کار رفته است.
۳۱	رِ کردی	/re. kerdi:/	اسهال گرفتن دام.
۳۲	زانی	/zɑ:ni:/	زانو.
۳۳	زردَدی	/zor. dædi:/	به برگرداندن گوسفند و بز از مسیری و حرکت دادن آنان در مسیری دیگر می‌گویند.
۳۴	زولک‌زا	/zu:læk.zɑ:/	به گوسفند و بزی گفته می‌شود که زود بچه‌دار می‌شود.
۳۵	سیسار	/si:sɑ:r/	گوسفندی که پشم سفید دارد.
۳۶	شکر	/ʃekær/	بز سفیدرنگ.
۳۷	شهاز	/ʃæhɑ:z/	بز که جلوتر از بقیه حرکت می‌کند.
۳۸	شیر بَرَه	/ʃi:r.bæræ/	شیربهره به این معنی بود که افراد دامدار به یک دیگر شیر قرض می‌دادند. این عمل در فصل پاییز که شیر گوسفند و بز کم می‌شد، غالباً انجام می‌گرفت.
۳۹	شیشک	/ʃi:ʃæk/	گوسفندی که در آستانهٔ نخستین زایش است.
۴۰	قچ زیدی	/qotʃ. zeɪdi:/	دامی (گوسفند و بز) که با یک‌دیگر برخورد فیزیکی می‌کنند و به جلو پیشانی هم ضربه می‌زنند.
۴۱	قوچ	/qu:tʃ/	گوسفند نر بالای سه سال.
۴۲	کال	/kɑ:l/	میش سیاه‌رنگ.
۴۳	کچ گرفتی	/kætʃ. gerofti:/	گاز گرفتن.
۴۴	کربور	/kor.bu:r/	بره قرمزرنگ که گوش‌های کوچک دارد.
۴۵	کرچال	/kor.tʃɑ:l/	بزی که گوش‌های کوچک دارد و وسط پیشانیش سفید است.
۴۶	کرشکر	/kor.ʃekær/	بزی که گوش‌های کوچک و پشمی سفید داشته‌باشد.
۴۷	کرناریک	/kor.nɑ:ri:k/	بزی که گوش‌های کوچک دارد و صورت و زیر شکمش قرمز است.
۴۸	کروزه	/korəʊzæ/	بزی که گوش‌های کوچک و سفید رنگ دارد.
۴۹	کره گدی	/kæræ .gædi:/	بزغاله‌ای که مادر خود را از دست داده و به‌گونه‌ای وابسته به دیگران است.
۵۰	کله شاخ	/kælæ.ʃɑ:x/	حیوانی که شاخ آن شکسته است.
۵۱	کوو	/kewu:/	میشی که پشمش خاکستری است.
۵۲	کوه	/kowæ/	گوسفندی بزرگ‌تر از بره که هنوز به مرحلهٔ زایش نرسیده‌است.
۵۳	که‌تری	/ko.tori:/	به گوسفند و بزی گفته می‌شود که به وسیلهٔ سنگی که از کوه جدا می‌شود و به آن برخورد می‌کند، به شدت زخمی می‌شوند. برای این‌که دام «که‌تری» مردار نشود، آن را ذبح می‌کنند.
۵۴	کهه	/kæhæ/	آروارهٔ گوسفند و بز.
۵۵	گجی‌گجی	/godʒi:.godʒi:/	صوتی است برای حرکت دادن بز و بزغاله به سمت خود.
۵۶	گش‌پن	/goʃ.pæn/	بزی که گوش‌های پهنی دارد.
۵۷	گله	/golæ/	نوعی بز است که در زیر گلوی خود دو زایدهٔ گوشتی دارد.
۵۸	گمیز	/gomi:z/	ادرار.
۵۹	گوشت تجیک	/ gu:ʃt-e. tædʒi:k /	گوشت نرم و آسان‌پخت.

شماره	واژه یا اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۶۰	لر	/lær/	گوسفند و بز لاغر.
۶۱	لرّه ددی	/lerræ. dædi:/	صدای میش.
۶۲	لری	/lori:/	معمولاً این صفت را با موصوف بز به کار می‌برند، به این معنی است که حیوان از سرما خسته و ناتوان شده‌است.
۶۳	مندال	/mændɑ:l/	بزغاله و بره.
۶۴	میش	/mi:ʃ/	گوسفند بالای یک‌سال.
۶۵	واخهه	/vɑ:xæhæ/	نشخوار کردن.
۶۶	وامونه	/vɑ:mu:næ/	حیوانی که از گله عقب می‌افتد.
۶۷	وردم	/værdæm/	حیوان چاق و قبراق.
۶۸	ورّه دَدی	/værræ. dædi:/	صدای بز.
۶۹	هشتان	/hoʃtɑ:n/	(صدای آ اندکی کشیده تلفظ می‌شود.) صوتی است برای جمع‌کردن دام.
۷۰	هل‌زده	/hæl.zædæ/	حیوان گرما زده شده.
۷۱	هیره	/hi:ræ/	محتویات داخل شکم دام.
۷۲	یخ	/jex/	لفظی برای راندن بز و منصرف کردن آن‌ها از رفتن در راهی.
۷۳	یرد	/jord/	مکانی که عشایر برای چراندن دام انتخاب می‌کنند و در آن‌جا اتراق می‌کنند.
۷۴	یکه‌زا	/jækkæ.zɑ:/	گوسفند و بزی که تنها یک‌بار می‌زاید.
۷۵	یه‌گره	/ /jæ. Goræ	در فصل پاییز و زمستان که شیر دام کم می‌شود، حیوانات را از صبح تا عصر یک‌سره به چرا می‌برند.
۷۶	یی‌یه‌هههه	/ji:. jæ.hæhæhæ/	صوتی برای برگرداندن بزهایی که از چوپان بسیار دور شده‌اند.

جدول (۲)

لغات و اصطلاحات مربوط به گاو

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	بوره	/bu:ræ/	صدای گاو.
۲	تپاله	/tæpɑ:læ/	مدفوع گاو.
۳	جی	/dʒi:/	وسیله‌ای چوبی بوده که برای شخم‌زدن زمین به گردن گاو می‌بستند.
۴	سل	/sæl/	وسیله‌ای فلزی که برای شخم زدن آن را به خیش و خیش را به گاو می‌بستند.
۵	شنگد	/ʃængod/	گاوی که هنوز به مرحلهٔ زایش نرسیده است.
۶	شول	/ ʃu:l/	گاوی که ترکیبی از رنگ‌های زرد و سیاه دارد و رنگ زرد در آن غالب است.
۷	گا	/gɑ:/	گاو.
۸	چال	/tʃɑ:l/	گاوی که وسط پیشانی آن سفید باشد.
۹	گوور	/gu:wær/	گوساله.
۱۰	نوبند	/nu:bænd/	گاو یک ساله.
۱۱	ورزا	/værzɑ:/	گاو نر قوی.
۱۲	وُوهه	/wəʊhæ/vəʊhæ/	صوتی برای نگه داشتن گاو.
۱۳	وُهه	/wohæ/vohæ/	صوتی برای راندن گاو.

جدول (۳)

لغات و اصطلاحات مربوط به الاغ

شماره	واژه / اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	اهو/هو	/oho/ ho	(اَ در هر دو هجا به صورت خیشومی تلفظ می‌شود): صوتی است برای حرکت دادن الاغ.
۲	چرمه	/tʃærmæ/	الاغی که قهوه‌ای رنگ است.
۳	خر بن	/xær-e. bon/	در هنگام خرمن‌کوفتن چند الاغ را به منظور خردکردن خرمن تدارک می‌دیدند؛ برای این‌که هماهنگ کار کنند؛ همچون تیری‌کردن گوسفند و بز، آن‌ها را تیری می‌کردند. به اولین الاغ که تیری می‌کردند و بقیهٔ الاغ‌ها پشت سر او بودند، خر بن می‌گفتند.
۴	خر رمه	/xær. ræmæ/	خر بزرگ مناسب جفت‌گیری.
۵	خر زرده	/xær-e.zærdæ/	خر سیاه.
۶	خر سوز	/xær-e. səʊz/	خر سفید.
۷	خر شینه	/xær-e. ʃi:næ/	خری که موهای بور دارد.
۸	ریپلک	/ri:pælæk/	جفتک‌انداختن الاغ.
۹	کچّه زیدی	kotʃtʃæ. / /zeɪdi:	کچه زدن الاغ هنگامی است که الاغی باری داشته باشد و در حین گذر از موانع یا کنار باغ‌ها، بارش به آن موانع برخورد کند.
۱۰	کوم کردی	/ku:m. kerdi:/	عارضه‌ای است که الاغ به آن دچار می‌شود. این عارضه زمانی به وجود می‌آید که دو الاغ در کنار هم باشند و همزمان به آن‌ها غذا ندهند و یکی از آن دو دیرتر غذا دریافت کند. الاغی که دیر غذا دریافت کرده دیگر توان خوردن غذا را ندارد که به آن اصطلاحاً «کوم کردن» می‌گویند. برای رفع این مشکل، سوزن جوالدوز را در کام بالایی الاغ فرو می‌کنند تا از آن خون بیاید.

شماره	واژه / اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱۱	هش/ هشه	/hoʃ/hoʃʃæ/	صوتی برای حرکت دادن الاغ.
۱۲	هوش	/həʊʃ/	صوتی برای نگه داشتن الاغ.
۱۳	هولی خر	/həʊli:. xær/	کره الاغ.

جدول (۴)

اصطلاحات و لغات مربوط به مرغ و خروس

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	او دنگ کردی	/əʊ. dong. kerdi:/	به عمل آب و دانه دادن مرغ می‌گویند.
۲	بارش‌بارش	/bɑ:reʃ.bɑ:reʃ/	صوتی است که برای حرکت دادن مرغ و جوجه‌هایش به کار می‌رود.
۳	بارک	/bɑ:ræk/	مرغی که کاملاً بالغ نشده‌است.
۴	بچی‌بچی	/betʃi:.betʃi:/	صوتی است که برای دانه خوردن مرغ به کارمی‌رود.
۵	بُدُمک	/bodomæk/	چربی پشت مرغ را می‌گویند.
۶	بی بی	/bi:.bi:/	صوتی است که با آن مرغ را برای دانه خوردن فرامی‌خوانند.
۷	پاجیوه	/pɑ:dʒi:væ/	به عمل جستجوی دانه در بین خار و خاشاک و علوفه می‌گویند که مرغ با پای خویش آن‌ها را برای یافتن دانه زیرورو می‌کند.
۸	پلیله	/peli:læ/	خمیری که آن را به شکل بسیاری ریزی درمی‌آورند و به جوجه‌ها می‌دهند.
۹	پِنجِی مرب	:/pendʒeɪ.morb/	انگشت مرغ.
۱۰	جیجه	/dʒi:dʒæ/	جوجه.
۱۱	بال‌سوزنی	/bɑ:l.su:z/æni:	جوجه‌ای که تازه بال‌هایش نوک زده است.
۱۲	پمه‌یی	/ pæmeji:/	جوجه پنبه‌ای.
۱۳	جیجه لاری	/ lɑ:ri:/	جوجه‌ای که گردن آن بی‌پر است.
۱۴	خسی	/xæsi:/	خروس اخته.
۱۵	خی خل برده	/xoj. xæl. bordæ /	این اصطلاح برای مرغ‌هایی به کار می‌رود که در لانهٔ خود تخم نمی‌گذارند و در فضای ناشناس دیگری تخم می‌گذارند.
۱۶	خی گلکی	/xoj. gelæki:/	تخم‌مرغی که خراب شده باشد و تبدیل به جوجه نمی‌شود.
۱۷	خی	/xoj/	تخم‌مرغ
۱۸	دیگون	/deɪgu:n/	مرغ بالغ.
۱۹	شمه‌شمه	/ʃomæ.ʃomæ/	لفظی است که شب‌هنگام برای حرکت‌دادن مرغ به سمت لانه می‌گویند.
۲۰	فر کردی	/fer. kerdi:/	پریدن پرندگان.
۲۱	کرک	/korok/	مرغی که تخم نمی‌گذارد و آمادهٔ جوجه‌کردن است. گاهی برای این که مرغ را از کرک بودن درآورند، روی سرش آب می‌ریختند.
۲۲	کش	/keʃ/	صوتی است که برای دورکردن مرغ کاربرد دارد.
۲۳	کله‌کله	/kolæ.kolæ/	لفظی است که با آن مرغ را به سمت لانه حرکت می‌دادند.
۲۴	مرب	/morb/	مرغ.
۲۵	برنجی	/ berendʒi:/	مرغی که در پرهایش نقشی شبیه به دانه‌های برنج وجود دارد.
۲۶	پاپری	/ pɑ:.pæri:/	مرغی که در پاهایش پر وجود دارد.
۲۷	پاکر	/ pɑ:.kor/	مرغی که پاهای کوتاه دارد.
۲۸	رش‌تشی	/ reʃ.teʃi/	مرغی که رنگ پرهایش شبیه خاکستر است.
۲۹	ریشی	/ ri:ʃi:/	مرغی که موهای صورتش به گونه‌ای قرار دارد که مانند ریش است.
۳۰	زیره‌یی	/ zi:reji: /	مرغی که دارای نقش و نگاری شبیه به زیره است.

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۳۱	فری	/ feri:/	مرغی که پرهای فری دارد.
۳۲	کاکلی	/ kɑ:koli:/	مرغی که روی سرش کاکلی از پر دارد.
۳۳	گردن‌ریت	/ grdæn.ri:t/	مرغی که گردنش عاری از پر است.
۳۴	گل‌باقله‌یی	/ gol. bɑ:qleji:/	مرغی که در پرهایش نقشی شبیه باقله وجود دارد.
۳۵	لاری	/ lɑ:ri:/	مرغی که گردن آن بی‌پر است.
۳۶	واریت‌کردی	/vɑ:ri:t. kerdi:/	هنگامی که مرغی را می‌کشند، برای جداکردن پرهایش آن را در آب جوش می‌انداختند. به عمل کندن پرهای مرغ در آب جوش واریت کردن می‌گفتند.
۳۷	واتپُندی	/vɑ:tæpondi:/	نوعی طبخ مرغ است که شکم آن را به وسیلهٔ پیاز و ناردانه‌ای که تفت داده شده انباشته می‌کنند و آن را می‌دوزند و سپس سرخ می‌کنند.

جدول (۵)

اصطلاحات مربوط به سگ

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	اوبلوگ	/əʊbeləʊg/	آب دهان سگ
۲	بَوگ	/bævg/	آب دهان سگ.
۳	تازی	/tɑ:zi:/	نوعی سگ که جلو پیشانیش موی چتری باشد.
۴	تغلک	/toɣolæk/	توله‌سگ.
۵	تیله	/ti:læ/	توله. نوزاد سگ.
۶	چخ	/tʃex/	لفظی برای دورکردن سگ.
۷	سگ چارچیش	/sæg- e. tʃɑ:r.tʃi:ʃ/	سگ چهارچشم. اصطلاحاً گونه‌ای از سگ است که بالای چشم‌هایش نقشی شبیه چشم دیده می‌شود.
۸	سگ‌کله	/sæg. kolæ/	سگی که دمی کوتاه دارد
۹	لفکندی	/lefkændi:/	آب خوردن سگ.

جدول (۶)

اعضای بدن دام

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	آرگ	/ɑ:rg/	کام دهان.
۲	اسپل	/ospol/	طحال.
۳	اسغون	/æsæɣu:n/	استخوان.
۴	بت	/bot/	گلو.
۵	پوس	/pu:s/	پوست.
۶	په	/pe/	پیه.
۷	چادرک	/tʃɑ:deræk/	لایهٔ چربی نازک و پرده‌مانندی که برخی امعاء و احشاء حیوان را احاطه کرده‌است.
۸	چل‌خونه	/tʃel.xu:næ/	هزارلا. سومین معده‌ی نشخوارکنندگان.
۹	خر	/xer/	گلو.
۱۰	خین	/xi:n/	خون.
۱۱	دژبل	/doʒbol/	دشول.
۱۲	دس چپک	/dæs. tʃæpæk/	طحال

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱۳	دلک	/delæk/	قلب.
۱۴	دمبلک	/dombælæk/	دنبالچهٔ گوسفند.
۱۵	دمه	/domæ/	دنبه.
۱۶	دنو	/dænu:/	دندان.
۱۷	رودو	/ru:du:/	روده.
۱۸	رودو چربک	ru:du:. / /tʃærbæk	روده‌ای که دارای تکه‌های کوچک چربی است.
۱۹	زبو	/zæbu:/	زبان.
۲۰	سس	/sos/	شش.
۲۱	شنه	/ʃænæ/	شانه و کتف گوسفند.
۲۲	قاب	/gɑ:b/	مفصل.
۲۳	قرقراک	/qorqorɑ:k/	نای.
۲۴	کپ	/kæp/	دهان.
۲۵	کم	/kom/	شکم.
۲۶	گرده	/gordæ/	کلیه.
۲۷	گری	/gori:/	گلو.
۲۸	گش	/goʃ/	گوش.
۲۹	گلون	/golu:n/	پستان گوسفند و گاو.
۳۰	مچ و کریچ	motʃ-o. / /kori:tʃ	استخوان ریز و درشت.
۳۱	مل	/mol/	گردن.

جدول (۷)

اصطلاحات مربوط به چوپان

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	پاپیچ	/pɑ:.pi:tʃ/	چیزی شبیه شالگردن که از پشم گوسفند بافته می‌شد و بیشتر در زمستان چوپان‌ها آن را به دور ساق پای خود می‌پیچیدند.
۲	چیپون	/tʃĩ:pu:n/	چوپان
۳	شیش‌پر	/ʃĩ:ʃ.pær/	وسیله‌ای فلزی که شش پره دارد و دستهٔ آن چوبی است. چوپان‌ها آن را برای محافظت خویش به همراه داشتند.
۴	کردک	/kordæk/	روپوشی بوده از جنس پشم گوسفند و در هنگام زمستان مورد استفاده قرار می‌گرفت.
۵	ملکی	/mælki:/	نوع کفش، گیوه.

جدول(۸)

خوراک دام

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	ارجن	/ærdʒen/	ارژن از انواع بادام کوهی است.
۲	اسپس	/æspes/	یک نوع درخت کوهی که انواع دام (گوسفند و بز) از برگ آن می‌خورند.
۳	اسپنگ	/æspeng/	گیاهی است بوته‌مانند و از علوفه‌های دامی است.
۴	برمه	/bormæ/	علفی که برای دام ذخیره می‌کنند.

شماره	واژه/ اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۵	بری	/bæri:/	بلوط.
۶	تلو	/tælu:/	بلوط خرد شده که در جو می‌ریزند و جزو غذاهای دام است.
۷	تله	/tælæ/	گیاهی با برگ‌های بزرگ و بسیار تلخ که از علوفه‌های دامی محسوب می‌شود.
۸	جُ	/dʒo/	جو.
۹	چوزه	/tʃævzæ/	گیاهی است شبیه کاهو با برگ‌های کوچک‌تر.
۱۰	چویل	/tʃævi:l/	گیاهی خوشبو و از غذاهای دام است.
۱۱	خوشک	/xu:ʃk/	درختچه‌ای است که گوسفند و بز از برگ آن تغذیه می‌کنند.
۱۲	درمه	/deremmæ/	گیاهی است بسیار تلخ و از غذاهای دام است.
۱۳	سوزه	/sevzæ/	سبزه نوعی گیاه است که جزو خوراک دام است.
۱۴	شده	/ʃædæ/	نوعی خار است که به الاغ می‌دهند.
۱۵	شن	/ʃen/	درختی کوهی بوده که انواع دام (گوسفند و بز) از برگ آن تغذیه می‌کنند.
۱۶	شیربرنجک	/ʃi:r.berendʒæk/	از گیاهانی است که جزو خوراک دام است.
۱۷	شیش‌پرک	/ʃi:ʃ.pæræk/	گیاهی است دارای پره‌های کوچک.
۱۸	کپو	/kopu:/	گیاه بوته‌مانند است و از انواع خوراک دام است.
۱۹	ککم	/kækom/	از گیاهانی است که گوسفند و بز از آن تغذیه می‌کنند.
۲۰	کنجره	/kondʒoræ/	گیاهی است شبیه یونجه و از علوفه‌های دامی است.
۲۱	کنگر	/kængær/	گیاهی است ساقه‌دار. هنگامی که آن را در موعد خود از زمین بیرون نیاورند به اندازهٔ بوته‌ای بزرگ می‌شود. در گذشته خار و متعلقات آن را با هم درمی‌آوردند و آن را می‌کوبیدند و به عنوان غذای دام استفاده می‌کردند.
۲۲	کوو	/kowu:/	کلخنگ. درختچه‌ای که از برگ آن گوسفند و بز تغذیه می‌کنند.
۲۳	که‌جاشیر	/kæ. dʒɑ:ʃi:r/	نوعی کاه.
۲۴	که‌کمه	/kæ. komæ/	نوعی کاه و از غذاهای دام بوده‌است.
۲۵	که	/kæ/	کاه
۲۶	گامور	/gɑ:mu:r/	نوعی خار است که آن را به گاو می‌دهند.
۲۷	گَخر	/gæxær/	بادام کوهی.
۲۸	گوگوشک	/gəʊ. gu:ʃk/	گیاهی است شبیه گوش گوسفند. در بعضی از گویش‌های دیگر به این گیاه گوش بره می‌گویند.
۲۹	نو شیری	/nu:. ʃi:ri:/	گیاهی است شبیه کاهوست.
۳۰	هندر	/hondær/	یک نوع بادام کوهی.

جدول (۹)

بیماری‌ها و انگل‌های دامی

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	اوله مربی	/əʊlæ. morbi:/	آبله مرغی.
۲	بدمی	/bædomi:/	انواع دام (گوسفند و بز) با خوردن شاخ و برگ درخت بادام کوهی دچار بیماری بادمی می‌شدند که برای رفع این عارضه به آن‌ها گل یا آب قند می‌خوراندند.
۳	توپه	/tu:pæ /	نفخ شکم دام مخصوصاً الاغ.
۴	توقه	/tævæqæ/	نوعی بیماری که در آن سم گوسند و بز قاچ می‌شود و باعث لنگیدن آن می‌شود.
۵	جیوه	/dʒi:væ/	یک نوع بیماری متعلق به میش است .

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۶	خی‌خورک	/ xoj. xoræk/	به عارضه‌ای گفته می‌شود که مرغ به دلیل آن از گذاشتن تخم ناتوان می‌شود. به این معنی که زایده‌ای در پشت مرغ به وجود می‌آید. برای رفع چنین مشکلی، زایده را می‌بریدند و بر جای آن نمک می‌زدند.
۷	روروک	/rəʊrəʊæk/	نوعی انگل که در پوست مرغ قرار می‌گیرد.
۸	سیسپو	/si:spu:/	نوعی پشهٔ دامی است که از خرداد تا تیرماه در بین دام وجود دارد و اگر وارد گلوی انسان شود باعث سرفهٔ شدید می‌شود.
۹	شیشکه	/ʃi:ʃkæ/	نوعی انگل در بدن مرغ.
۱۰	کالوسی	/kɑ:lu:si:/	بدن بزی در نتیجهٔ خوردن گیاهی به نام کالوس، پیسه می‌شد و موی آن می‌ریخت.
۱۱	کرنه	/kernæ/	کنه
۱۲	کک	/kæk/	انگلی است که در بدن دام قرار دارد.
۱۳	گری	/gæri:/	نوعی بیماری واگیر که در آن موی بدن دام (گوسفند و بز و...) ریخته می‌شود.
۱۴	گووک	/gewu:k/	از انگل‌هایی است که در پوست مرغ قرار دارد.
۱۵	للک	/lelek/	نوعی انگل بوده که بز به آن دچار می‌شده‌است.
۱۶	مره‌یی	/merreji:/	در این بیماری پوست بز سوراخ‌سوراخ می‌شد.

جدول (۱۰)

فراورده‌های خوراکی دام

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	اودولون	/əʊ. du:lu:n/	آبِ دوغی است که پس از جوشانده شدن به دست می‌آید و با جوشاندن آن، قره‌قروت درست می‌کنند.
۲	اوکشک	/əʊ. kæʃk/	آب کشک که با خیار و پیاز و نان ترید می‌کنند.
۳	آغوز	/ɑ:ɣoz/	شیر اولیهٔ دام (گوسفند و بز) را می‌گویند.
۴	برونک	/boru:næk/	غذایی است که از مخلوط کردن آرد و روغن حیوانی تهیه می‌شود.
۵	بن‌بر	/bæn.bor/	نوعی کشک که به وسیلهٔ ریسمان آن را به شکل مثلثی درمی‌آورند.
۶	پرزک	/porzæk/	نوعی کشک است که برای درست‌کردن آن، لور را در کف دست خود می‌گذارند و آن را مشت می‌کنند و فشار می‌دهند به این ترتیب لور از بین انگشتان خارج می‌شود. آن را به همان صورت در آفتاب می‌گذارند تا خشک شود.
۷	پیچیزک	/pi:tʃi:zæk/	دنبهٔ سرخ شده‌ای است که روغن آن گرفته شده باشد.
۸	دَلَه‌دون	/dælæ. du:n/	به همهٔ فعالیت‌هایی که دامداران برای فرآوری شیر دام انجام می‌دهند، دله‌دون می‌گویند؛ مثل تولید ماست، دوغ، کره.
۹	دو	/du:/	دوغ.
۱۰	دوا	/du:wɑ:/	آش دوغ.
۱۱	دوبره	/du:. boræ/	دوغی است که برای غلیظ شدن، آن را به درجهٔ جوش می‌رسانند.
۱۲	دومشتک	/du:. mæʃtæk/	همان «دوبره» است.
۱۳	روغن خش	ru:ɣæn- e. / /xæʃ	روغن حیوانی.
۱۴	ریچال	/ri:tʃɑ:l/	ریچال، لوری است که با زردچوبه، آویشن و موسیر آغشته شود.
۱۵	زک	/zæk/	شیر آغازین گوسفند.
۱۶	قرهٔ قری	/qærei.qori/	قره قروت.

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱۷	قورمه	/qævormæ/	گوشتی که سرخ می‌کردند و آن را در پوست دام نگه می‌داشتند. دلیل این کار نبود یخچال در گذشته بوده‌است.
۱۸	کشک‌وا	/kæʃkvæ/	آش کشک.
۱۹	لرک	/læræk/	لور. تودهٔ سفیدرنگی است که بعد از جوشیدن دوغ به دست می‌آید و با آن کشک درست می‌کنند.

جدول (۱۱)

ابزار دامداری

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	ارن	/æren/	سنگی بوده که روی آن نمک می‌ریختند و گوسفند و بز آن‌جا نمک می‌خورد.
۲	استمبلی	/ostæmboli:/	لگنی فلزی که در آن آب یا علوفه می‌ریزند و جلو حیوان می‌گذارند.
۳	اوسال	/əʊsɑ:l/	افسار.
۴	آخوره	/ɑ:xoræ/	آخور.
۵	بن	/bæn/	ریسمانی که از مویی بز بافته می‌شود و مصارف متعددی دارد.
۶	پالدم	/pɑ:ldom/	پاردم.
۷	پِرَّه	/perræ/	دوک پشم‌ریسی.
۸	تنگ تسمه	/tæng.tæsmæ/	تسمه‌ای چرمی که با آن، بار را روی الاغ می‌بندند.
۹	چره	/tʃeræ/	وسیله‌ای بوده که پشم گوسفندان را با آن می‌بریدند.
۱۰	سرک	/særæk/	بر روی دو پایهٔ دیوارمانند که از سنگ ساخته می‌شد، تیرهای چوبی قرار می‌دادند. از این فضا برای قرار دادن رختخواب استفاده می‌کردند و زیر آن خیگ روغنی و مشک دوغ و... قرار می‌دادند.
۱۱	قدح	/qædæh/	ظرف مسی که شیر و ماست در آن می‌ریختند.
۱۲	قشو	/qæʃəʊ/	وسیله‌ای که با آن بدن حیوان مخصوصاً الاغ را می‌خاراندند.
۱۳	قم	/qem/	قیف.
۱۴	کپوره	/kæpu:ræ/	سبدی است که از شاخه‌های بادام کوهی بافته می‌شود و در تابستان که هوا گرم است به جای این که مرغ را در شب وارد لانه کنند، زیر کپوره می‌گذارند.
۱۵	کرکری	/korkori:/	وسیله‌ای حصیری که با بادام کوهی بافته می‌شد و در هنگام کوچ عشایر برای قرار دادن طیور از آن استفاده می‌شد.
۱۶	کلیک	/koli:k/	کوزه‌ای گوشه‌دار که در آن روغن محلی و... می‌ریزند.
۱۷	کنج	/kondʒ/	وسیله‌ای استوانه‌ای شکل که برای ریختن دوغ، آن را در دهانهٔ مشک می‌گذاشتند.
۱۸	کنه‌تر	/kenæter/	وسیله‌ای چوبی که روی الاغ می‌گذاشتند و هیزم را روی آن قرار می‌دادند.
۱۹	کُوُر	/kowor/	چوب درختچهٔ خوشک است که آن را در دهان بزغاله‌ها و بره‌ها قرار می‌دادند و آن را با ریسمان به پشت گردن آن‌ها می‌بستند تا مانع شیرخوردنشان شوند.
۲۰	کوره	/kəʊræ/	ظرفی که مرغ در آن آب می‌خورد.
۲۱	گره	/geræ/	(این کلمه با یای مجهول تلفظ می‌شود.) وسیله‌ای بزرگ‌تر از کپوره است که یکی از مصارف آن همان است که مرغ را در شب‌های تابستان به جای این‌که وارد لانه کنند، در زیر این وسیله نگه می‌داشتند.

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۲۲	ملار	/mælɑːr/	سه عدد چوب که برای درست کردن دوغ و کره تعبیه می‌شد به این معنی که مشکی که در آن ماست بود، به ملار به صورت افقی آویزان می‌کردند و آن را پیوسته هم می‌زدند تا کره از آن گرفته شود و دوغ به دست آید.
۲۳	میخ طویله	/miːx.tævi:læ/	وسیله‌ای است که افزون بر آن‌که برای برپا کردن سیاه‌چادر از آن استفاده می‌کنند، به کمک آن الاغ را نیز به جایی می‌بندند.
۲۴	نره	/neræ/	مشکی است که در آن ماست می‌ریختند و برای به دست آوردن دوغ آن را به ملار آویزان می‌کردند و به سمت جلو و عقب آن را تکان می‌دادند.
۲۵	لو	/ləʊ/	چیزی شبیه سرک (ر.ک. سرک) که روی آن را با شاخ و برگ بادام می‌پوشاندند و روی آن مشک می‌گذاشتند. گاهی برای خنک نگه داشتن کره، آن را زیر مشک‌ها می‌گذاشتند.
۲۶	مشکودو	/mæʃkəʊ.duː/	همان «لو» است
۲۷	نکار	/nekɑːr/	در فصلی که شیر دام (گوسفند و بز) کم می‌شده‌است، افراد دامدار باهم قرار می‌گذاشتند که هرروز به یک‌دیگر به صورت نوبتی شیر قرض دهند. با چوبی به نام نکار، مقدار شیری را که به یک‌دیگر قرض می‌دادند، اندازه می‌گرفتند.
۲۸	یغلابی	/jæɣlɑːbiː/	ظرفی که الاغ از آن جو می‌خورد.

جدول (۱۲)

مکان‌های دامداری

شماره	واژه/اصطلاح	آوانگاری	توضیحات
۱	اوشا	/əʊʃɑː/	مکانی سرباز که اطراف آن پرچین شده‌است و برای نگهداری دام (گوسفند و بز) مورد استفاده قرار می‌گیرد. معمولاً عشایر چنین مکانی را در زمان کوچ تعبیه می‌کنند.
۲	خس	/xæs/	جایی شبیه اوشا برای نگهداری الاغ.
۳	قاش	/qɑːʃ/	مکانی است که دورتا دور آن حالتی پرچین‌مانند دارد و در شب‌های تابستان دام (گوسفند و بز) را در آن نگه می‌دارند.
۴	کله	/kolæ/	لانهٔ مرغ.